

ILLUSTRATIONES

PRÆCEDENTIS TEXTUS

QUÆSTIO PRIMA.

DE TERMINO.

ARTICULUS PRIMUS.

*Utrum recto ordine doctrinæ incipiat
Dialectica a termino.*

Supponit titulus in omni doctrina dari ordinem id est in omni scientia tractante materias suas scientificæ, nec a casu, nec pro libito incipere debere ab ista, vel ab illa; sic enim pariet confusionem, non claritatem, quæ maxime pendet ab ordine tractandi. Ordo autem artis, seu scientiæ est sicut ordo naturæ, incipiunt enim ab imperfectiori et faciliori, et consummantur, seu terminantur in perfectiori. Et ideo a communioribus, id est quæ ad plura pertinent, et a simplicioribus et notioribus quoad nos incipit doctrina, sicut et natura. Quæ vero sunt notiora non quoad nos, sed secundum se, propter magnam perfectionem, et dicuntur notiora naturæ, id est nobilioris et cognoscibilioris naturæ, ut Deus et res spirituales, licet non facilioris, ab his non incipit cognitio in executione. De quo vide in Phys., Q. 1.

DICO ERGO PRIMO: Ad Logicam per se pertinet dirigere omnes tres operationes intellectus, quæ sunt simplex apprehensio, compositio et discursus. — De secunda et tertia operatione nullus dubitat; de prima, aliqui. Sed deducitur clare ex Aris-

totele. Et D. Thomas, q. 1. Poster., lect. 1, ita inquit: «Una actio intellectus est intelligentia indivisibilem, sive incomplexorum, secundum quod concipit quid est res; et ad hanc operationem ordinatur doctrina, quam tradit Arist., in lib. Prædic. » Nec minus aperte idem affirmat sanctus Doctor, in 1. Periherm., lect. 1, ubi ordinem librorum Aristotelis, in Logica, penes istas tres operationes intellectus distribuit.

Dices S. Thomam non docere quod prima apprehensio absolute per se pertinet a Logicam, sed per accidens, et ratione alterius, scilicet iudicii; sic enim id quod est primum in apprehensione simplici, postea est partiale objectum iudicii, et sub illo primo statu non pertinet ad Logicam, sed sub secundo. Sed contra est primo: Quia D. Thomas, eodem tenore et modo loquitur de una operatione, quam de alia, nec magis facit tractatum dirigentem per accidens primam operationem, quam secundam. Deinde, ex fundamento nostræ conclusionis: Quia per se est dirigibilis etiam prima operatio, et fundat suas intentiones, scilicet relationes superioris et inferioris, universalis et particularis in prædicabilibus, et coordinationes prædicamentorum, in quibus distinguimus confusionem rerum in suas classes; quod totum indiget aliqua arte et directione, in quantum ista omnia ordinate et distincte disponuntur, et tollitur confusio sub qua primum res apprehenduntur. Et hoc spectat ad primam operationem, non ad

complexionem et orationem, cum potius complexa excludantur a prædicamentis et tantum simplicia ibi ponantur, ut in Logica, in antepædicamentis dicitur; nec potest hoc ab alia arte dirigi quam a Logica; ergo, etc.

DICO SECUNDO: Inter ipsas operationes, recto ordine doctrinæ incipit Logica a directione primæ operationis. — Constat ex dictis. Et secundo: Quia ordo artis debet proportionari et conformari ordini naturæ: ars enim imitatur naturam; naturaliter autem intellectus procedit de prima operatione in secundam, in cognoscendo; ergo etiam ars Logicæ procedere debet a prima operatione in secundam dirigendo.

DICO ULTIMO. Intra ipsam primam operationem, convenientissime incipitur, in linea et ordine tractandi prioristicam resolutionem Logicæ, a termino, seu simplici dictione, non absolute, sed ut est pars enuntiationis, et ut ad illam componendam dicitur habitudinem. — Hæc conclusio pendet ex dicendis, articulo sequenti. Interim colligitur aperte ex D. Thoma, 1. Periherm., lect. 1, ubi dicit tripliciter posse considerari terminos, seu simplices dictiones; vel secundum quod absolute significant simplices intellectus, et sic pertinent ad librum Prædicamentorum; vel « secundum rationem, prout sunt partes enuntiationis, et sic determinatur de eis in hoc libro, et ideo traduntur sub ratione nominis et verbi, de quorum ratione est quod significant aliquid cum tempore, vel sine tempore, et alia hujusmodi, quæ pertinent ad rationem dictionum, secundum quod constituunt enuntiationem; vel tandem secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, et sic pertinent ad libros Priorum. Ergo secundum S. Thomam, terminus, seu dictio simplex, ad primam operationem

perlinet, ut est pars enuntiationis, et ut ad illam componendam ordinatur. Ergo si a directione primæ operationis recte incipimus (ut probatum est), a termino in communi incipere debemus, ut dicitur rationem partis compositivæ.

Probatur ratione: In Summulis tractamus de his, quæ spectant ad formam logicalem, seu resolutionem prioristicam, in Logica autem de his, quæ pertinent ad materiam et resolutionem posterioristicam, quia prior est in qualibet arte forma quam materia; et ideo Aristoteles, vocavit libros Priorum eos, in quibus tractavit de forma syllogismi, Posteriorum, ubi de materia. Ergo tractare debemus in præsentī de termino, aut simplici dictione, ut pertinet ad partem prioristicam, et ut respicit fabricam et constructionem enuntiationis et syllogismi; ergo de termino sub respectu ad ea quæ construit, vel in quæ constructum resolvitur; ergo de termino prius ut respicit enuntiationem quam syllogismum, quia enuntiatio syllogismum præcedit, cum sit pars ejus. Licet enim absoluta consideratio alicujus rei præcedere soleat respectivam; in ordine tamen ad aliquem specialem tractatum, vel finem, potest respectiva consideratio absolutam præcedere. Ergo convenienter incipimus a termino secundum officium, seu respectum conficiendi enuntiationem, acturi deinceps de illo sub respectu extremi syllogistici.

Solvuntur objectiones.

Adversus primam conclus. oppositæ: Simplex apprehensio non est capax artificii logicalis, nec modi sciendi; ergo Logica nullum jus, nec directionem habet in eam. Antec. prob. Simplex apprehensio ideo vocatur simplex, quia nihil habet de

artificio, et tam naturaliter fertur in objectum sibi propositum sicut sensus externus. Sicut enim visus, v. g., proposito sibi colore, illum videt absque artificio, aut directione aliqua, neque errare potest in eo videndo; sic prima operatio, proposito sibi homine, v. g., aut quolibet alio objecto simplici, illum concipit absque indigentia artis, et sine periculo erroris; ergo nullo modo pertinet ad Dialecticum illam dirigere.

Respond. Disting. antec. Non est capax artificii logicalis per modum compositionis et divisionis, conced. antec.; per modum distinctionis et coordinationis, neg. antec. Est enim duplex artificium, duplex modus sciendi et duplex error, vel compositivus aut divisivus, qui consistit in attribuendo unum alteri vel dividendo unum ab altero; hujus non est capax prima operatio, cum sit simplex apprehensio omnem compositionem excludens. Vel est artificium aut modus sciendi distinctivus et coordinativus, sicut distinguimus inter gradus superiores, et inferiores, inter intentionem generis et speciei, inter commune et particulare, concretum et abstractum; et hoc artificio indiget prima operatio. Cum enim in ea multa soleant involute et confuse apprehendi, illa evolvere, coordinare et distinguere secundum diversas intentiones artificium est ad modum sciendi requisitum, scilicet ad definitionem et divisionem, quæ penes intentionem generis et differentie solent fieri, etc. Emendare autem errores simplicis apprehensionis ex parte naturæ seu rei apprehensæ pertinet ad Metaphysicum, ex parte vero formæ et secundæ intentionis, v. g., ex parte generis et differentie, ex parte concreti et abstracti et simili, pertinet ad Logicum.

Secundo arguitur contra secundam et tertiam conclusionem: Ter-

minus ut a nobis traditur nec est simplicior aut imperfectior, nec notior quoad nos; ergo ab illo non est incipiendum. Prob. min., quoad primam partem. Terminus est adhuc resolubilus in alia simpliciora et imperfectiora, ex quibus constat, scilicet in significationem, et vocem, et syllabas; ergo prius agendum esset de signo, de syllabis, et voce, quam de termino. Quoad sec. part., prob.: Oratio et propositio est notior termino; ergo terminus non est notior quoad nos. Antec. prob.: Propositio est totum respectu termini, qui est pars ipsius; ergo propositio est notior termino, notitia confusa saltem, quia hæc notitia totum est notius parte, ut dicitur in 1 Physic. Item: Terminus definitur per propositionem, est enim terminus pars propositionis; ergo etiam notitia distincta propositio est notior termino. Conseq. patet: Quia definiens notificat et manifestat definitum; ergo debet esse manifestior et notior illo; si enim prius non cognoscamus propositionem, quomodo per illam definiemus terminum? Quod confirmat Aristoteles, in 1 Prior., cap. 1, prius definiens propositionem, deinde terminum; ergo a propositione prius incipi debet, quam a termino.

Respond. Neg. antec. Ad probat., disting. antec.: Terminus est resolubilus in alia, de quibus agere pertinet ad Logicum, neg. antec.; quæ præsupponit tractata ab aliis artibus vel scientiis, conced. antec. Ergo non est simplicior simplicitate absoluta concedo; simplicitate logicali, seu pertinente ad Logicam, nego. Vox enim, significatio, et syllabæ, quæ sunt elementa compositiva termini, ad Dialecticum non spectant; de voce enim agit Physicus; de syllabis, Grammaticus; de signis ad placitum, quoad institutionem, Republica, quoad communicationem

hominum, Politica. Si quid vero agit Logicus de signo, aut est mutuatum ab aliis scientiis, vel agit de illo ut est fundamentum secundæ intentionis, termini, orationis etc. Itaque resolutio logicalis proprie sistit in termino, ut constructivo propositionis et syllogismi; ulterior vero resolutio termini, scilicet in vocem, et significationem, et similia, non est perscrutationis logicæ. Sicut statuatius sistit in ligno ex quo facit statuum, licet lignum et æs resolvantur in materiam et formam, non ab arte, sed a natura.

Ad probat. secundæ partis, disting. antec.: Propositio est notior termino notitia confusa, conc. antec.; notitia distincta et scientifica, neg. antec.; ergo incipiendum est a propositione, et non a termino, nego conseq. Quia non incipimus ordine scientifico, et notitia distincta, quæ supponit cognitionem confusam totius. Ex quo patet ad secundam, probat. Ut enim definiamus partem per habitudinem ad totum, tanquam ad terminum extrinsecum, seu terminum per habitudinem ad propositionem, sufficit cognoscere ipsum totum, seu propositionem confuse, non vero scientificæ et distincte. Et cum urgetur: Quod definiens debet esse notius definito: Disting. eodem modo: notius notitia simplici et confusa, concedo; distincta et scientifica, nego. Quando enim color definitur per ordinem ad visum, non oportet prius definite et scientificæ cognoscere visum, sed sufficit quod confuse cognoscatur. Quæ doctrina præcipue est vera in rebus quæ definiuntur per ordinem ad aliquid extrinsecum, quæ appellantur in VII Met., definitiones per additamentum; ordo enim ad illud est intrinsecus rei, quæ definitur, non illud extrinsecum ad quod est talis ordo; et sic non requiritur perfecta et distincta cognitio talis extrinseci. Uno itaque verbo, dico

quod, quando aliquid definitur, sufficit quod sua definitiva sint notiora quoad an est, non quoad quid est.

Ad Confirm. ex Arist., respond., retorquendo eam contra arguentem. Si enim Philosophus acturus de syllogismo, prius attingit materiam ejus proximam et remotam, quæ sunt propositiones et termini, in quem tanquam in ultimum resolvitur syllogismus; ergo quando via compositionis procedimus, et ordine scientifico et distincto, a termino debemus incipere, licet supponatur notitia syllogismi et propositionis quoad an est, sive confusa.

Ultimo arguitur: Omnis scientia incipit ab universalibus; ergo Logica non a termino, sed ab illo in quo convenit terminus et propositio in genere logico, scilicet ab intentione secundæ in communi deberet incipere. Et hoc etiam convenit modo, quo incipit Philosophus in Physiis; incipit enim ab ente mobili in communi, deinde singulas partes explicat in libris de Cælo, de Generatione, et Anima, etc. Ergo similiter Logica deberet incipere ab ente logico, id est a secundæ intentione, deinde ad partes ejus descendere.

Confirmatur: Quia ipse modus sciendi secundum se est facilius ad cognoscendum, quam terminus, quia ipse modus sciendi facilitat et parat viam ad sciendum, cum sit instrumentum sciendi; ergo prius debebat agi de modo sciendi tanquam de faciliiori, seu facilitante scientiam, deinde de objectis scibilibus in particulari, scilicet termino, oratione etc.

Respond., disting. antec.: Omnis scientia incipit ab universalibus sive in prædicando, sive in componendo, aut causando, conc. antec.; ab universalibus in prædicando solum, neg. antec. Terminus autem est universalissimum quid in componendo;

componit enim omnia instrumenta logicaalia, orationem, propositionem, syllogismum, ipsum etiam modum sciendi etc. Non semper autem est necesse incipere ab universali in prædicando; ut quando specialem difficultatem non habet prout concipitur in communi, sed ut explicatur per suas partes. Sicut modus sciendi in communi non habet aliam difficultatem, quam quæ explicatur per suas partes. Et ad illud de ordine servato a Philosopho, in Physiis, dicimus idem observari in Logica; quia sicut Physiis agit prius de ente mobili tanquam de objecto in communi, et in isto communi incipit scientiæ a principiis et elementis, quibus constituitur ens mobile, scilicet a materia et forma; ita Logica agit de modo sciendi, vel forma logica, quæ est secunda intentio in communi, tanquam de objecto, sed tamen incipit scientiæ a primo elemento, et simpliciore eius constitutivo, quod est terminus.

Ad confir., respond.: Quod modus sciendi, ut scientiæ et distincte cognoscendus et definiendus, tanquam res cognoscenda *ut quod*, non est facilius cognitum, quam terminus; si quidem terminus est pars illius, et a cognitione partium incipit distincta et scientifica cognitio compositi. Modus autem sciendi ut conditio, seu ut instrumentum cognoscendi in exercitio, et *ut quo*, est facilius termino et parat viam ad illum, sicut et ad omnia objecta, quæ scientiæ cognosci debent. Sed ad hoc non est necesse prius cognosci ipsum modum sciendi quidditative et scientiæ, sed notitia quadam imperfecta et confusa, ut totum respectu partium. In summa, doctrina quæ incipit a termino scientiæ, incipit etiam cognoscere scientiæ ipsum modum sciendi, et propositionem, et syllogismum, quia scientifica istorum cognitio incipit

a cognitione distincta partium, et prima pars illorum terminus est.

ARTICULUS II.

Utrum sit bona definitio termini enuntiativi, et in quo ejus formalitas consistat.

In controversiis, quæ de definitionibus rerum agitantur, fere omnia tandem reducuntur ad questionem de nomine; quia cum definitio sit principium, quo utitur aliqua scientia ad cognoscendas naturas rerum, earumque passiones, non habet alia priora principia, ex quibus discerni possit, nisi tantum nomina et diversum modum concepiendi eandem rem; quod fortasse maxime contingit in his quæ de definitione termini solent agitari.

Igitur ut clarius procedamus, distinguimus terminum *enuntiativum* et terminum *syllogisticum*, fundati in illa doctrina Div. Thomæ, præcedenti articulo relata, in 1 Periherm., lect. 1: Quod simplices dictiones habent triplicem considerationem, et secundum quod pertinent ad prædicamenta, et secundum quod sunt partes enuntiationis, et secundum quod ex eis constituitur syllogismus tanquam ex extremitatibus. Et quia de prædicamentis in presenti non agimus, consideramus et definimus terminum secundum duas ultimas acceptiones; et secundum primam vocamus terminum enuntiativum, ut dicit ordinem ad articulo; et sic agimus in hoc articulo; et secundum ultimam, vocamus illum terminum syllogisticum, et sic agemus de illo sequenti articulo.

In definiendo ergo terminum mirum est quam variant auctores. Quidam satis ample etiam ad voces non significativas extendunt rationem termini, dummodo in proposi-

tione, extrema esse possint. Alii quamcumque dictionem simplicem significativam, non curando quod possit esse extremum propositionis. Alii exigunt ad rationem termini utramque formalitatem, scilicet quod sit signum, sive vox significativa, tanquam genus, et quod sit pars, vel constitutivum propositionis, tanquam differentia. Alii tertiam formalitatem addunt magis adhuc restringentem, scilicet quod terminus sit pars propositionis non quomodolibet, sed pars principalis, quæ est extremum; et ita definiunt terminum, quod sit extremum propositionis. Denique alii quartam addunt formalitatem, scilicet quod non solum sit signum, nec solum pars etiam ut extremum, ista enim omnia supponit, sed tandem quod sit actuale extremum resolutionis syllogisticæ; ita quod quando sit resolutio syllogismi et propositionis, tunc habeat essentialem et ultimam differentiam termini, quia in illum resolvitur propositio: dicit autem Philosophus terminum esse « in quem propositio resolvitur. » Addunt tamen quod terminus ita constat ex significatione et ratione partis, ut ex formalitatibus prærequisitis et præcedentibus, quod illæ non verificantur essentialiter de ipso termino sed de substituto, seu subjecto termini.

DICO PRIMO: De essentiali ratione termini logicalis seu artificialis est, quod sit significativus significatione ad placitum, si sit vocalis vel scriptus, non si sit conceptus. — Conclusio est communis Dialecticorum, qui sequuntur Aristotelem universa instrumenta logica, syllogismum, orationem, nomen, verbum etc., definiunt per voces significativas. Sequitur S. Thomas, 1 Periherm., lect. 1, agens de definitione nominis, et lect. vi, in fine, agens de definitione orationis; et excludit voces naturaliter significantes licet oppositum

senserit Plato in Cratilo, eo quod oratio et partes ejus non sunt res naturales, sed quidam artificiales effectus, unde debent significare artificialiter, seu ad placitum, sicut omnia artificialia causantur ex humana voluntate et ratione; voces autem significationis expertes, solum naturaliter representant, non ad placitum, unde per se non pertinent ad construendam orationem.

Ex quo sumitur ratio pro conclusione. Quia vox non significativa, ut *Blitiri*, nihil potest menti repræsentare, quod indigeat directione artis, et ad ratiocinandum conferat; ergo per se non pertinet ad logicale instrumentum. Patet conseq.: Quia omne instrumentum logicale ad aliquam rationis directionem et artificium deservire debet, siquidem formalis ratio Logica, ut dictum est, est respicere directionem rationis ad hoc ut sine errore procedat intellectus. An vero per accidens possit vox non significativa assumi a Logica ad componendam orationem, dicemus in argumentis.

Quod vero terminus debeat significare *ad placitum* et non *naturaliter*, probatur primo: Quia in præsentibus definitur terminus *in communi*, ut comprehendit omnem partem orationis, etiam copulam, seu verbum; hoc enim intelligimus nomine termini. Sed nulla vox naturaliter repræsentat copulam aliarum (si negas assigna eam); ergo saltem ex parte copulæ indiget terminus significatione ad placitum. Tum ultra: Copula significat ad placitum; ergo non potest per se unire extrema representantia naturaliter. Quomodo enim verbum *est* uniet duos visus, vel duos gemitus. Ergo ut detur artificium logicale necessario requiritur significatio ad placitum, tam in verbo quam in extremis verbo unitis, et consequenter in termino, qui est quid communitate ad omnia illa. Si enim scriptura

non significativa, verbi gratia, linea calamo tracta logice non componit, ergo neque vox non significativa componet.

Dico secundo : Ultima formalitas termini enunciativi est quod sit pars enuntiationis, ex quo simplex conficitur propositio, non solum ut prædicatum et subjectum, sed secundum rationem magis communem, comprehendentem verbum et alias partes, ut pronomina, adverbia, præpositiones, et similia. — Hæc conclusio est communis inter Thomistas, Petri Hispani, Soto, Banes, et aliorum. Probat primo, auctoritate Aristotelis et D. Thomæ, i Periherm., cap. de enunciatione, ubi docens Philosophus quomodo nomen et verbum excludatur ab oratione, inquit : « Nomen ergo et verbum dictio sit sola, quoniam non est dicere sic aliquid significantem voce enunciare. » Quæ verba exponens S. Thomas ibi, lect. viii, §. Excludit ab unitate, inquit : « Nomen ergo et verbum dictio sit sola, ita dictio sit, quod non enunciatio; et videtur ex modo loquendi quod ipse imposuerit hoc nomen *dictio* ad significandum partes enuntiationis. » Ergo nomini et verbo commune nomen imposuit Philosophus, scilicet quod sint *dictio* sola; et hoc nomen imposuit, ait sanctus Thomas, « ad significandum partes enuntiationis. » Ergo dictio seu terminus, secundum Aristotelem et D. Thomam, significat rationem partis enuntiationis in qua conveniunt nomen et verbum illisque communem, et secundum quam pertinent ad præsens institutum, ut expresse asserit S. Doctor, i Periherm., lect. i, dicens : Quod considerantur « simplices dictiones prout sunt partes enuntiationis, et sic determinatur de eis in hoc libro etc. » Ergo optime definitur terminus, seu dictio per hoc quod sit pars enuntiationis, seu *id ex quo*

simplex conficitur propositio; quia si Logicus considerat terminum ut est pars, eum definire debet in communi per hoc quod sit pars. Et hæc est formalitas constitutiva illius, quia omni alia formalitate seclusa intelligitur manere terminum, seu dictionem, si maneat concepiatur in ratione partis enuntiationis.

Et si inquiras utrum ista consideratio *partis* includat omnes partes enuntiationis, an solum principaliores : Respondetur quod terminus, seu dictio potest sumi dupliciter, aut generali, ampla, et communi acceptione, aut restricta, vel magis determinata. Primo modo comprehendit terminus omne genus partium eo modo quo partes sunt, etiam adverbia, pronomina, et alia syncategoremata, quæ magis sunt colligationes partium orationis quam orationis partes, sicut clavi et alia hujusmodi non sunt partes navis, sed partium navis conjunctiones, absolute tamen seu communiter partes navis appellantur quæcumque eam componunt, quomodocumque componant. Si vero terminus secundo modo et stricta significatione sumatur, solum comprehendit principales orationis partes, quæ sunt nomen et verbum, ad quas alia reducuntur. Sub nominibus enim comprehenduntur pronomina, sub verbo, participium. Adverte tamen quod licet verbum copulet extrema propositionis, quasi unio et ligamentum, syncategoremata autem dicantur *colligationes partium*, aliter tamen et aliter; nam verbum colligat significando aliquid per modum actionis et motus, potestque habere rationem prædicati in propositione, ut cum dico : Petrus currit, Petrus est : syncategoremata autem sunt colligationes significando aliquoties, et non aliquid; unde nequeunt habere rationem prædicati et subjecti per se loquendo, sicuti verbum et nomen,

quæ partes principales orationis appellantur, et ideo solas illas Aristoteles pertractavit, ut ait S. Thomas, loco citato, cujus tota est hæc doctrina, quia de simplici oratione determinare intendebat, quæ de necessitate nomen et verbum exposcit.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur contra i. concl. : *Blitiri* est terminus; et non est vox significativa; ergo male difinitur terminus per hoc. Prob. maj. Competit ei ultima et essentialis differentia termini, scilicet esse partem simplicis propositionis; est enim pars istius : *Blitiri* non est scindapsus; *Blitiri* est trisyllabum. Supponit etiam in propositione suppositione materiali. Ergo est terminus.

Respond. : Neg. ant. Ad probat. Disting. antec. : est pars, vel componit propositionem *materialiter*, conced. ant.; *formaliter* et significative, neg. ant. Terminus enim et reliqua instrumenta logicalia dupliciter accipi possunt, vel objective pro ipsis rebus significatis, et hoc est *materialiter*, vel *formaliter* pro ipsis signis, quibus utimur, eo quod res ad scholas adducere non possumus et hoc est *significative*. Quando ergo propositio, vel oratio, fit ex vocibus non significativis, vox illa stat *materialiter* pro se, sicut in suppositione materiali; ut cum dico : Homo est nomen; homo est vox : tunc enim illæ voces stant pro se, quia representant seipsas sensui; unde non indigent significatione, sed representatione sui (tunc enim rem adduximus in scholas), quæ supplet vicem significationis, significatio enim non est sui, sed alterius, est namque signum quod aliquid aliud a se representat, non se. Quare per se loquendo ad artificiosam compo-

sitionem Logicæ requiritur significatio; per accidens autem potest uti representatione, quando non format orationem de rebus significatis, sed de ipsis vocibus, ut in argumento, et tunc voces *materialiter* componunt, non *formaliter*.

Contra : Oratio composita ex *Blitiri* est formaliter oratio; ergo *Blitiri* formaliter componit eam. Patet consequens, quia totum quod est formaliter totum, petit partes quæ sint formaliter partes. Antec. prob. : Illa est formaliter oratio, quæ sensum orationis generat in mente audientis; talis est hæc : *Blitiri* non est scindapsus. Ergo. Quinimo Aristoteles suas demonstrationes ex solis litteris A, B, C, efformavit, quæ nihil significant tanquam dictio, seu terminus. Et ad orationem non omnes partes significativas postulavit, sed aliquam, dicens orationem esse « eujus partium aliquid significat separatim. » Ergo voces non significantive formaliter componunt orationem et syllogismum, et ista non omnes partes significantivas exposcunt.

Respond. ad i probat. : Primo consequenter ad dicta, quod formalitas orationis, cum sit totum, consistit compositione; et ita, ut sit formalis oratio, sufficit quod formaliter detur compositio, licet non per significationem extremorum facta, sed per representationem suppleta. Datur autem per verbum *est*, ratione ejus ipsa compositio orationis formaliter significatur; et sic est oratio formaliter formalitate compositionis, quæ desumitur a verbo, non formalitate extremorum, quia ista solum *materialiter* et *representative* componunt. Si vero omnes partes essent voces non significantive, nec formaliter esset oratio, neque esset oratio.

Respondeo secundo : Quod voces non significantive non componunt

per seipsas orationem formaliter et artificiose, sed ratione vocis significativæ ibi subintellectæ; ut cum dico: Blitiri non est scindapsus, subintelligitur: Vox Blitiri non est vox scindapsus; ubi *ly vox* est terminus formaliter componens, *Blitiri* autem stat solum objective et materialiter. Et hæc simpliciter est vera et certa solutio. Ex quo patet ad reliquas probationes. Ad primam, de litteris A, B, C: Dicitur vel tenere se ibi materialiter, vel quod ibi subintelligitur *vox A, vox B*; vel quod A et B significant prima illa elementa et primas litteras ad placitum, non naturaliter, ut patet in præpositione A vel Ab. Ad definitionem orationis S. Thomas respondet, i Perih., lect. vi, non intendere Philosophum, quod voces non significantivæ formaliter eum verbo orationem component, sed quod aliqua saltem pars orationis debet significare *aliquid*, id est ut *categorema*, etiam si reliquæ solum significant *aliqua* tanquam *syn-categoremata*.

Secundo arguitur contra secund. concl.: Diversa est formalitas partis et extremi; sed terminus est extremum propositionis, ut desumitur ex Arist., i Prior., Cap. i, dicente terminum esse, « in quem resolvitur propositio; » ergo male dicitur ultimam termini formalitatem in ratione partis consistere. Maj. prob.: Ratio partis universalior est quam ratio extremi; pars enim salvatur in eo quod componat totum; extremum autem, quod contineat et claudat totum, ita quod extra illud non sit, et se habeat quasi principalis pars; ergo vera major.

Respond., explicando minorem: Quod scilicet Arist. ibi locutus fuit de termino syllogistico, non de enuntiativo, de quo nos loquimur in præsentia; ille enim consistit in ratione extremi, iste vero in ratione partis, et comprehendit omnes partes ora-

tionis, etiam minus principales. Cujus ratio est, quia terminus enuntiativus solum ordinatur ad construendam veritatem in enuntiatione; syllogismus autem, seu terminus syllogisticus ad inferendam: veritas autem componitur non solum ex extremis, sed etiam ex verbo copulante, adverbis, vel negationibus, a quibus sæpe dependet veritas propositionis. Cum ergo tractemus in præsentia de termino in ordine ad componendam enuntiationem, hinc est quod illum sumimus generaliter, ut omnem partem enuntiationis comprehendit. At vero syllogistica illatio, quia non consideratur ut vera, sed ut inferens, solum requirit tres terminos: duos qui sint extremitates in conclusione inferenda, tertius qui se habeat ut medium probans, et inferens, et inferendo conjungens, quod solum subjecto et prædicato competere potest. Unde solum extrema propositionis sunt termini syllogistici, et de istis locutus fuit Philosophus, verbis citatis, non veros, sed in latiori acceptione.

Ultimo arguit: Esse partem propositionis convenit aliis a termino; ergo non bene definitur per rationem partis. Patet consequentia: Quia definitio non potest competere aliis a definito. Antec. prob.: Convenit propositioni et orationi, siquidem propositio componit syllogismum, et aliam propositionem hypotheticam, quæ essentialiter constat ex categoricis.

Si dicas quod terminus componit propositionem simplicem, categorica autem componens hypotheticam componit propositionem compositam, qualis est hypothetica. Contra: Etiam propositio categorica componit aliam simplicem. Prob.: Hæc propositio: Homo est animal est verum, est simplex quædam propositio categorica, et componitur ex hac: Homo est animal; ergo etiam cate-

gorica est pars componens simplicem propositionem.

Si dicas quod propositio componit aliam non ut pars per se primo et essentialiter, sicut terminus, sed accidentaliter secundario. Contra: Syllogismus et hypothetica per se componuntur ex propositionibus; ergo propositiones sunt per se partes componentes et constitutiva illorum.

Respond. ad omnia dicta, hac distinctione: Propositio potest componere aliam propositionem, sive simplicem, sive compositam: Distinguo: per se, nego; per accidens, concedo; ergo esse partem, quæ est ratio termini, convenit propositioni, nego consequ., quia terminus per se est compositivus simplicis propositionis, non per accidens. Explico: Aliqua sunt per se partes, et per se ordinantur ad compositionem totius; alia autem per se habent rationem totius, et si aliquando ordinantur ad componendum aliud totum, non est per se, sed per accidens. Verbi gratia, ossa et caro hominis per se sunt partes illius, et per se ordinantur ad componendum illum, ipse autem homo, quia per se habet rationem totius, si aliquando ad aliud totum, ut ad exercitum, componendum ordinatur, non habet hoc per se, sed per accidens. Idem est de domo, quæ per se est totum, et, si civitatem componit, est per accidens. Eodem modo in artificialibus logicis termini sunt per se partes, et per se ordinantur ad componendam simplicem propositionem, quia non habent aliam essentiam prius constitutam (sic enim intelligitur: *Ex quo simplex conficitur propositio*, quæ est differentia termini); propositio autem quia est totum per se, si aliquando aliam propositionem componit non per se ad id ordinatur, sed per accidens, quia non per hoc constituitur in sua essentia.

Ad ultimam replic. respond.: Hypotheticam et syllogismum habere juxta Arist., Cap. de enuntiat., unitatem conjunctionis, seu ordinis, non unitatem simpliciter, sicut categorica. Illa autem composita, seu tota, quæ tantum conjunctione et ordine componuntur, possunt componi ex partibus, quæ per se et primo non sunt partes, sed per accidens et materialiter, sicut exercitus, qui ex multis hominibus, et civitas, quæ ex multis domibus componitur.

Inquires: Terminus, ut supra dictum est ex D. Thoma, tripliciter considerari potest: ut pertinet ad prædicamenta, ut est pars propositionis, et ut est pars syllogismi. Quare ergo non definitur secundum rationem communem ad omnes has formalitates et considerationes? Respond.: Terminus, ut pertinet ad Prædicamenta, sumi pro rebus ipsis significatis, ut coordinantur in prædicamento secundum gradus superiores et inferiores; ut pertinet ad propositionem et syllogismum sumitur pro signo, aut voce significativa, et sic non potest unica definitione definiri, cum signum et res unum non sint. Vel dato quod sic posset definiri, non pertinet ad præsens, ubi solum tractamus de termino, ut præcise pertinet ad formam logicalem et prioristicam resolutionem.

Inquires tandem: Quare magis et solum definitur terminus per hoc quod sit pars propositionis, quam syllogismi; siquidem etiam formalissime componit syllogismum; sine verbo enim saltem non inferretur conclusio, nec dabitur syllogismus? Respond.: Verbum componere, et requiri ad syllogismum *præsuppositivè* ratione enuntiationis, non ratione illationis; quia non requiritur ad conjungendum extremitates per modum illationis et probationis, sed

per modum enuntiationis; et quia enuntiativo prærequiritur ad syllogismum, etiam verbum; sed non formaliter, sed præsuppositivè.

ARTICULUS III.

Utrum definitio termini syllogistici bona sit; et quæ ejus formalitas.

Cogimur in præsentì tractare etiam de termino syllogistico, licet hoc magis videretur pertinere ad ipsum tractatum de syllogismo, ut perfecte exponamus definitionem termini, et differentiam ejus a termino enuntiativo; quia aliqui sic existimant tradidisse Philosophum definitionem termini, quando dixit: «Terminum voco in quem resolvitur propositio, ut in prædicatum et subjectum, » quod sola ista definitio termini acceptanda sit, etiam secundum considerationem termini ad ipsam enuntiationem, et non ad syllogismum. Imo aliqui ita litteraliter adherent illis verbis definitionis, quod termino denegant essentialitatem quando componit, sed solum quando terminat resolutionem syllogismi, vel propositionis, imo solum quando terminat actu istam resolutionem, mediante actu intellectus resolvente, non autem quando habet potentiam ut possit resolutionem istam terminare, cum tamen verba in definitione non dicant actum, sed potentiam.

Dico ergo primo: Philosophus, in 1 Prior., non definivit generaliter omnem terminum, ex quo potest constare propositio, ut enuntiativo est, sed ut præcise deservit ad construendum ordinem syllogisticum. — Hoc constat manifeste in tinentibus ipsam definitionem. Dixit enim Philosophus: «Terminum voco in quem resolvitur propositio tanquam in subjectum et prædicatum. » Ubi manifeste in hac defini-

tione non inclusit omnes partes enuntiationis, scilicet verbum, syncategoremata et negationes; et tamen verbum numeravit Philosophus inter partes enuntiationis, in 1 Periherm. Et ibi, lect. 1, notavit D. Thomas, «esse numerandum inter partes principales. » Et ex dictis præcedenti articulo, manifeste constat quod, cum enuntiativo ordinetur ad construendam veritatem, quæ in ipso iudicio et enuntiatione invenitur, plures partes requirit ad sui constructionem (quia ex illis dependet veritas) quam syllogismus, qui formaliter non respicit componere veritatem, sed inferre; supponit enim veritatem constitutam in propositionibus, et solum addit quod sit inferens vel illata.

Dico secundo: Terminus etiam secundum ordinem syllogisticum consideratus, non solum habet quidditatem et essentialitatem suam in terminando resolutionem syllogismi et propositionis, sed etiam in componendo: nec solum consistit in ipso exercitio resolutionis actualis, sed etiam in eo super quod cedit talis resolutio, quod est esse partem, seu extremum componens propositionem et syllogismum. — Et quidem diversitas opinionum est unde appellationem termini, *simplex dictio* desumpserit; an a terminando resolutionem, an vero a terminando constructionem seu compositionem? Et utrumque tanquam probabile referunt Conimbricenses, super capite 1 Prior., quæst. 1, art. III. Sed hoc tangit nominis etymologiam; supponimus enim terminum habere utrumque munus, scilicet componendi et resolvendi id quod ex illo componitur; et dicimus quod non solum consistit in ipso munere seu officio resolvendi, sed etiam essentialiter importat ipsam formalitatem componendi: quod aliqui negant, existimantes solum posse de-

finiri essentialiter terminum per ipsam terminationem resolutionis, non per rationem partis.

Oppositum tamen accipimus ex D. Thoma, in 1 Periherm., lect. 1. Ubi loquens de illa triplici consideratione simplicis dictionis supra relata, et deveniens ad tertiam considerationem termini, quam consideravit Aristot., 1 Prior.: «Tertio (inquit) considerantur secundum quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, et sic determinatur de eis in libris Priorum. » Ecce ipsam formalissimam considerationem termini, ut tractatur in libris Priorum, dicit esse secundum quod ex eis constituitur, seu componitur ordo syllogisticus.

Ad hæc D. Thomas, II Physic., lect. v, explicans verbum Philosophi, qui dixerat «propositiones esse materiam conclusionum», et inquirens quomodo hoc sit intelligendum, inquit: «In quantum termini, qui sunt materia propositionum, sunt etiam materia conclusionis, licet non secundum quod fiant sub ordine propositionum. » Sic ergo termini habent rationem materiae in conclusione et propositionibus, id est in toto syllogismo; sed de intrinseca ratione materiae est, non solum terminare resolutionem compositi, sed etiam ipsum construere et componere tanquam pars; ergo non minus pertinet ad terminum esse partem construendi, quam finem et terminum resolvendi.

Et confirmatur: Quia nihil resolvitur, nisi in ea ex quibus constat et constituitur: constituitur autem ex partibus, quæ facta resolutione separantur; ergo, si est de essentiali definitionis termini quod sit id in quod resolvitur propositio, etiam est de essentiali ejus ut sit id ex quo constituitur, atque adeo definiri potest per hoc quod est esse partem, aut extremum propositionis, quia

per omne id quod est de essentiali ejus definiri potest.

Sed cur, inquires, Aristoteles per solum resolutionis officium terminum definivit, dicens: «Terminum voco id in quod resolvitur propositio. » An fuit diminutus tantus Philosophus? Respondeo: Qui per resolutionem definit, etiam compositionem compendio intelligit; nam si resolvitur in partes ex quibus constat propositio, hoc ipso virtualiter significat ex ipsismet componi. Sed tamen optima ratio potius expressit Philosophus resolutionem in definitione termini syllogistici, quam compositionem: tum quia hoc magis conducebat ad explicandam simplicitatem termini; melius enim et distinctius simplicitas partis dignoscitur per id quod remanet, soluto composito, quam per id quod intra compositum habet; tum quia expediebat hoc ad cognoscendum modum procedendi analyticum et resolutivum, quem ibi tradebat Aristoteles, et qui proprius est Logice; ut scilicet cognosceremus id, ultra quod non transit resolutio logica, sistit enim in termino, in quem solvitur ultimate propositio. Pertinebat autem ad notitiam resolutionis logicæ notificare nobis id, ultra quod non transit in resolvendo. Si autem traderetur per compositionem, non constaret aliquid aliud restare ex quo etiam componeretur propositio, et ad quod posset resolutio logica se extendere. Quam solutionem vide in Divo Thoma, Opusculo XLVIII, tractatu de syllogismo simpliciter, Cap. 1.

Ex dictis colligo duo. Primum est quod, si loquamur de termino enuntiativo, verbum est etiam est terminus, quia etiam est pars componens ut copula extremorum, ut jam supra diximus. At vero loquendo de termino syllogistico, verbum est ut copulans non est terminus, quia

non est majus aut minus extremum, neque medium, cum non sit prædicatum vel subjectum, quod requiritur ut aliquid sit extremitas syllogismi, vel medium deserviens ad illationem. Et sic verbum *est* non est terminus in definitione Aristotelis, ita quod sit formaliter terminus inferens vel illatus, quod pertinet ad formalitatem syllogismi; sed est terminus enuntiativus, quia est pars componens enuntiationem quoad ipsam rationem veri, vel falsi. Secus est si non se habeat solum ut copulans, sed ut extremum; ut si dico: Petrus est, id est existit, de secundo adiacente.

Secundo colligo quod terminus enuntiativus, etiam extra propositionem, habet actu essentiam termini, id est partis propositionis, licet non habeat actu exercitium terminandi, vel componendi illam; non tamen extra propositionem est prædicatum, vel subjectum, sed prædicabile, vel subijcibile. Ratio est: Quia essentia actualis termini est esse partem propositionis; ratio autem et essentia partis consistit in hoc quod sit compositiva et constitutiva totius, non vero quod actu componat; unde aliud est actu habere essentiam partis, et actu habere habitudinem partis, aliud habere actu exercitium componendi; sicut anima rationalis etiam quando est separata est pars, licet actu non componat. Et idem apparet in partibus rerum artificialium, ut in partibus domus, vel cathedræ, quæ actu sunt partes, id est actu habent entitatem constitutivam partis, etiam si actu non componant. Aliud est ergo *actualiter construere*, aliud *esse actu constructivum*. Hoc secundum est ratio partis; primum vero est exercitium; sicut potentia visiva actu est potentia, licet actu non videat. Actu ergo componere dependet ab applicatione et existentia in toto;

actu esse partem est habere entitatem ex qua fieri potest totum, vel in illud resolvi. Aliud est esse prædicatum et subjectum, et suppositionem, vel ampliationem habere, et similia, quæ important ipsum actuale exercitium prædicandi, vel subijcendi, et non solum esse prædicabile, vel subijcibile, vel supponibile.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur: Non sufficit formalitas partis vel extremi ut aliquid dicatur terminus, sed ulterius requiritur formalitas terminandi; siquidem tunc solum actu et formaliter resolvit et terminat: ergo sola ista formalitas constituit rationem termini; reliquæ vero formalitates, ut esse partem, vel extremum, vel signum, supponuntur necessario, sed non constituunt formaliter rationem termini. Unde dicit D. Thomas, VII Metaph., lect. XII, « quod tota essentia definitionis in differentia quodammodo comprehenditur. » Ergo definitio termini per hoc solum debet tradi quod est ultima differentia, scilicet terminare resolutionem syllogisticam.

Confirmatur: Nihil essentialiter dicitur id ex quo est sed id quod est; sed terminus est ex parte; ergo non est pars. Major est nota, quia id ex quo aliquid est se habet tanquam pars illius; nulla autem pars dicitur de toto. Minor constat, quia ex formalitate partis, et formalitate terminationis resultat quod illa pars sit terminus; ergo terminus est ex parte, sed non est pars.

Confirmatur secundo: Quia legitima definitio termini syllogistici debet tradi per id quod convenit termino in genere, et isti termino in specie; sed termino in genere convenit ratio terminandi ut sic, et termino resolutionis terminare resolu-

tionem, termino vero syllogistico, terminare resolutionem syllogisticam; ergo recte definitur terminus per hoc quod est terminus resolutionis syllogisticæ.

Respondetur ad principale argumentum, ex dictis: Quod ad rationem termini requiritur formalitas terminandi, vel componendi, non quantum ad actuale exercitium compositionis et resolutionis, sed quantum ad actualem entitatem et proportionem, ex qua potest fieri compositio; actualis enim terminatio, vel compositio, supponit in ipsa parte, quæ assumitur ad componendum, esse naturam et proportionem debitam ut assumatur. Et licet ipsa ratio partis dicat actualem relationem ad totum, cujus est pars, tamen aliud est *exercitium respiciendi*, aliud *exercitium componendi*. Illud primum est intrinsecum et inseparabile a parte, quia hoc ipso quod est pars respicit actu totum, sed ut *constructivum*, non ut *construens actu*; sicut potentia respicit actu objectum ut potens facere, non ut faciens, id enim pertinet ad operationem actualem. Igitur terminus, hoc ipso quod habet proportionem debitam ad componendum et resolvendum propositionem, licet actu non resolvat et terminet, habet rationem termini. Et sic verificatur commune dictum: « Quod verba in definitione posita, non dicunt actum, sed potentiam. »

In loco autem citato ex D. Thoma, non ita reducitur definitio ad solam differentiam, quod excludatur genus, ut de se patet; sed ad significandum quod differentia sunt ipsa forma generis cum determinatione, ideo per solam differentiam explicari potest definitio, id est ipsa ultima determinatio et actualitas naturæ, ut ibidem explicat S. Doctor.

Ad primam confirm.: Dicitur quod ex formalitate partis, et for-

malitate terminationis actualis non resultat quod illa pars sit terminus, sed quod exerceat officium termini; et hoc exercitium supponit terminum constitutum. Per ipsam autem formalitatem partis constituitur in ratione apti et proportionati ad ipsam compositionem et resolutionem; etiam antequam actu id exerceat.

Ad secundam confirm., resp.: Quod genus termini et differentia non est actuale exercitium terminationis, vel compositionis syllogismi, sed actu habere aptitudinem et proportionem ad componendum et resolvendum. Sicut essentia animæ non est actu terminare resolutionem, vel compositionem, sed posse componere et terminare illam.

Secundo arg.: Ratio partis non invenitur extra totum, per se et essentialiter loquendo; nam hoc ipso quod est extra totum non est pars, sed totum in se: quod autem semel est totum, si postea fit pars, accidentale est ei esse partem; sed terminus etiam in ratione termini invenitur extra totum et separatim extra propositionem; ergo per se essentialiter non est pars, sed quoddam totum.

Nec obstat exemplum de anima separata, quæ non amittit rationem partis. Nam anima est quedam substantia spiritualis per se existens, et ideo manet separata a toto; at vero terminus non est aliquid per se existens: ergo non attribuitur illi ratio partis separatim a toto, sed solum intra ipsum; sicut etiam aliæ formæ per se non existentes non habent rationem partis extra totum.

Et confirm.: Quia terminus constituitur in esse termini per secundam intentionem, quæ est relatio partis ad totum. Sed ista relatio consistit in ipso actuali exercitio respiciendi, et non in potentia ad respiciendum; ergo, si constituitur in esse partis

per relationem, constituitur per actuale exercitium partis, non per potentiam ad componendum.

Resp.: Non esse de ratione partis quod actu componat, ut patet in exemplo adducto de anima separata, et idem supra ostendimus de partibus rerum artificialium.

Et ad replicam, resp.: Quod sicut anima rationalis existit realiter per se extra totum, ita terminus potest cognosci separatim a toto; et quia ens rationis non habet aliud esse quam cognosci, ideo potest terminus existere per rationem extra totum, retinendo ipsam rationem partis.

Vel secundo dicitur: Quod etiamsi aliqua pars non possit existere de facto extra totum, propter dependentiam quam habet in existendo a toto, nihilominus officium partis non consistit in actuali compositione; ut patet in ipsa materia prima, quæ potest modo esse sub una forma et sub uno composito, modo sub alio. Et ita licet non possit esse extra totum saltem naturaliter; tamen non consistit in ipso actuali exercitio componendi hoc totum, vel illud, sed in potentia ad quodlibet.

Ad confirm. resp.: Aliud esse potentiam respiciendi, aliud potentiam componendi, ut supra diximus; et bene stat quod potentia componendi actualiter respiciat ipsum totum quod potest componere, licet actu non componat; sicut potentia visiva actu respicit objectum visibile, licet actu non videat. Dicitur autem relatio, seu intentio partis constituere ipsum terminum in esse artificiali termini, quatenus induit rationem partis potentis componere propositionem, non ut actualiter componens; ex qua tamen relatione non componitur propositio, sed ex ipso termino, qui induit rationem partis.

Ultimo arg.: Aptitudo ad conficiendam propositionem est accidentaliter termino; ergo non potest per illam definiri essentialiter. Antecedens prob.: Quia ipsum conficere propositionem in exercitio est illi accidentale; ergo et ipsa aptitudo proxima ad componendum: actus enim et potentia proxima sunt in eodem genere; terminus autem dicit potentiam proximam ad componendum, quia radicalis et remota etiam in ipso signo secundum se invenitur.

Et confirmatur: Quia etiam secunda operatio ordinatur ad tertiam sicut prima ad secundam; et tamen secunda non definitur per ordinem ad tertiam: ergo neque prima operatio, in qua invenitur terminus, per ordinem ad secundam.

Respond.: Terminum consistere in potentia proxima ad conficiendum propositionem, intelligendo nomine potentia proxima, id est de se ultimo ordinata et expedita ad componendum. Quod autem dicitur: «Potentiam et actum esse in eodem genere», respond.: Aliud esse quod sint in eodem genere, id est in eodem prædicamento, aliud in eodem genere, id est in eodem prædicabili, seu modo prædicandi; ita ut cui conveniat essentialiter potentia, conveniat essentialiter actus. De primo non disputamus an debeat actus semper esse in eodem prædicamento: habet enim hoc plures instantias in potentiis et actibus per se et intrinsece non ordinatis, de quo alibi disputandum est. De secundo tamen constat manifeste quod bene potest alicui convenire essentialiter potentia et accidentaliter actus; sicut anima essentialiter convenit posse componere, et oculo posse videre, non tamen actu componere, vel actu videre.

Ad confirm. respond.: Quod secunda operatio non respicit tertiam sicut pars ultima et simplex elemen-

tum non habens aliam essentiam quam partis, sicut habet terminus; sed secunda operatio habet esse compositum in se et quoddam totum, respicit autem tertiam operationem non ut pars simplex componens, sed ut inferens et movens de uno ad aliud, quod non est per se primo esse partem, ut terminus.

ARTICULUS IV.

Quod sit definitum termini, et pro quo supponat.

Cum terminus definiatur, quod sit vox significativa, ex qua simplex conficitur propositio, in ejus definito explicando accidit communis illa difficultas, quæ in explicatione ejuſdemque definitionis accidentis in concreto invenitur, nempe: An definitum ejus stet pro ipso subjecto (aliqui vocant *substitutum*); an vero stet pro ipsa forma; an vero pro illo quod resultat ex subjecto et forma (aliqui vocant *constitutum*). Nam si stet pro ipso subjecto, v. g. pro voce in definitione termini, illi non convenit essentialiter definitio, sed denominative et accidentaliter, quia est id de quo dicitur, non vero id quod est ipsa ratio termini. Si vero stet pro forma, male ponitur in definitione subjectum, v. g. *vox significativa*, cum vox, et quodcumque subjectum, non sit ipsa forma, sed susceptivum formæ; et ita male diceretur definiendo formam termini quod est *ipsa vox*. Si vero sumatur pro eo quod resultat ex subjecto et forma, illud non est definibile, quia est ens per accidens, quod non cadit sub definitione.

De hac difficultate plura tractamus in Logica, Q. vii, de genere. In præsentia pauca sufficit advertere.

DICO ERGO: Secundum doctrinam Philosophi et S. Thomæ, non posse concretum accidentale, vel artifi-

ciale definiri pro ipso constituto, seu resultante ex subjecto et accidente; sed definitum in istis concretis, v. g. in termino, in oratione, in albo, in statua, esse ipsam formam accidentalem non absolute et abstracte, sed respective et connotative ad subjectum, ita quod esse in subjecto vel extra subjectum pertinet quasi ad statum et modum essendi, non ad substantiam ipsius definiti, et sic intrat definitionem ut additamentum extrinsecum et ut connotatum. — Id sumitur in primis ex Philosopho, in prædicamentis, cap. de substantia, ubi dicit quod album solam qualitatem significat. Verba Philosophi sunt: «Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum album nihil enim aliud album significat, quam qualitatem.» Non ergo significat constitutum ex subjecto et qualitate. Deinde D. Thomas, in lib. de ente et essentia, cap. vii, circa finem: «Ex accidente, inquit, et subjecto non fit unum per se; unde non resultat ex eorum conjunctione aliqua natura, cui intentio generis, vel speciei possit attribui.» Constat autem quod omnis definitio explicare debet aliquam naturam generis vel speciei, quam D. Thomas negat convenire illi constituto.

Et ratio est in promptu: Quia constitutum ex corpore et albedine, subjecto et accidente, est conflatum ex rebus diversorum prædicamentorum; ergo non constituit unum ens per se: illud enim est unum ens per se, quod gaudet unico prædicamento, unico genere et differentia, et unica definitione, quia definitio ex genere et differentia constat: si autem pertinet ad diversa prædicamenta, non habet unum genus, sed plura genera, quia prædicamentum est genus. Ens autem per accidens non est definibile, quia, ut optime dicit S. Thomas, vii Metaph., lect. iii: «Ens per accidens

non significat aliquid, sed aliquale», et consequenter non significat quid seu quidditatem, quæ sola est obiectum definitionis. Et ideo, in Opuscul. II, quod est Compendium Theologiae, cap. cxxi: « Subjectum, inquit, et accidens non sic ununtur ut ex eis aliquid tertium constituantur. » Clarissime ergo excludit illud constitutum ex accidente et subjecto, quod sit per se definibile et considerabile; unde inter entia per accidens, quæ constant non esse definibilia, numeratur a Philosopho, v Methaph., tract. xvi; et a S. Thoma ibi, lect. II, et vii Methaph., text. xi et xiv, lect. III.

Ad hoc etiam deservit doctrina illa sæpius a D. Thoma repetita, quod res artificiales sunt in duplici genere, seu prædicamento: ex parte materiae, in genere substantiæ; ex parte formæ, in genere accidentis. Et sic in IV, Dist. XLIV, Quæst. I, Art. II, Quæstiunc. II, ad 4: ait: « Quod statua potest considerari dupliciter, vel secundum quod est substantia, vel secundum quod est artificiale quoddam; et in genere substantiæ ponitur ratione suæ materiæ; sed in genere artificialium ponitur secundum quod est forma, quæ accidens quoddam est. » Ita D. Thomas. Unde quia id quod pertinet ad substantiam, constituit aliquid in genere entis simpliciter, ideo aliquando dicuntur artificialia simpliciter pertinere ad genus suæ materiæ, non in quantum artificialia, sed in quantum entia, quia ens simpliciter substantia est; et sic loquitur D. Thomas, in IV, distinct. III, quæst. I, art. I.

Quare terminus et oratio, et reliqua artificialia non sunt ipsum constitutum ex substantia et forma artificiali, quia non datur genus ali-quod conflatum ex genere substantiæ et ex genere accidentis, sunt enim diversa genera et prædica-

menta, quæ autem differunt genere non conflantur in unum genus, sed secundum rationem generis artificialis solum ponuntur in genere suæ formæ, quæ est quoddam accidens. Sicut reliqua accidentia, sive sumantur in concreto, sive in abstracto, semper ponuntur in ipso genere suæ formæ, quia essentia accidentis eadem est in concreto et in abstracto: ratio ergo concreti, vel abstracti pertinet quasi ad modum essendi, vel ad statum ipsius accidentis; unde debet esse idem definitum accidentis in abstracto, et in concreto, licet non idem status, et eadem connotatio.

Sed dices: Quomodo ergo Aristot., in VII Meta., tex. XLII, dixit quod materia est genus in istis accidentibus, et specialiter vox respectu litterarum, seu syllabarum; et quod tale genus nunquam est sine speciebus, neque ab illis distinguitur. Ergo oportet quod ex differentia, seu forma, et tali materia, seu genere constituatur aliquid unum. Respondet: Debere attente legi textum Philosophi, qui dixit, aliquando idem esse genus et materiam, sed diverso modo. Cujus explicationem optime tradit ibi D. Thomas, lect. XII; et nos latius docemus, citat. loco Logicæ. In summa, quod ex ejus doctrina colligitur est: Quod materia, seu subjectum accidentis, licet ponatur in definitionibus loco et vice generis, tamen non habet rationem generis logici secundum se, quasi ex ipsa et forma accidentali constituatur aliquid unum, quod sit per se definibile; cum toties neget D. Thomas non resultare unum per se, sed per accidens ex subjecto et accidenti; sed intelligitur quod materia, seu subjectum in quantum formatum forma accidentali, duplicem habet considerationem, scilicet ut formatum ipsa forma accidentali secundum rationem communem talis

formæ; et secundum rationem determinatam et specialem: et talis materia, ut formata secundum rationem communem, constituit rationem generis ad ipsam ut formatam secundum rationem determinatam. Sicut si diceremus quod in albo ipsa ratio qualis in communi est genus ad album, quod est determinatum quale, et ea ratione corpus ut quale est genus ad corpus ut album. Quare materia secundum se nunquam est genus, sed communis ipsa ratio formæ, seu materia ut formata ratione communi formæ dicitur genus ad rationem determinatam talis formæ, seu ad talem formationem in particulari.

Ad rationem ergo dubitandi a principio positam respondet: Quod quando definitur forma accidentalis in concreto, significatur ipsum subjectum formæ in recto, id est per modum habentis ipsam formam; et ideo prædicatur de ipsa forma in concreto accepta, non tanquam aliquid quod sit de intrinseca ratione formæ, sed tanquam aliquid extrinsecum, sine quo non potest definiri accidens in concreto, quia accidens dicit ordinem essentialem ad subjectum; et ideo istæ definitiones accidentium in concreto dicuntur fieri ex additione, sive per additamentum, in VII Metaph., lect. IV, apud D. Thomam. Nec ipsum subjectum est proprie genus talis accidentis, sed loco generis, vel quasi genus physicum ponitur, ut dicit S. Thomas, I Periherm., lect. IV. Quia cum genus sumatur a materia, et ignoremus sæpe proprium genus accidentium, ponimus loco generis materiam a qua sumitur, vel potius ponimus ipsum subjectum non absolute, sed ut formatum illa forma accidentis secundum gradum communem, et sic est genus ad ipsammet secundum gradum particularem. Ut si dico: Album est corpus disgregativum visus,

intelligitur non corpus absolute, sed corpus ut coloratum, ubi ly coloratum facit ad definitionem per se, ly corpus, ad suppositum rei definite, quia non existit per se, sed in alio.

Sed adhuc objicies: Nam essentia concreti, v. g. albi neque est corpus, neque albedo, sed tertium constitutum: ergo idem erit de termino, quod neque est significatio, nec pars, sed constitutum ex his, atque adeo illud erit quod definitur. Antecedens probatur ex Arist., in cap. V Prædicament., ubi dicit: « Album dicitur quidem de corpore ut de subjecto, rationem vero albi nunquam de corpore prædicari: » Ergo sentit Philosophus essentiam albi non dicere ipsum corpus essentialiter, alioquin prædicaretur de illo, sed aliquid distinctum, scilicet constitutum ex corpore tanquam de subjecto, seu substituto. Et eadem ratione, quando plures formæ prædicantur de subjecto in concreto, ut: Album est dulce, non verificatur pro constitutis ipsorum, quæ sunt distinctæ essentiæ, sed pro substituto, seu subjecto. Unde cum in termino concurrant plures formalitates, ut esse significativum, esse partem propositionis, et terminare resolutionem, terminus non erit aliqua ex illis formalitatibus, sed illud quod resultat ex ipsis tanquam ex substitutis et præsuppositis, et ex ultima formalitate, quæ ultimate constituit essentiam termini. Et ita poterit quidem prædicari de termino quod sit pars, et quod sit extremum propositionis, quia hæc verificantur de termino pro substituto, id est præsupposito ad rationem termini, sed non ingrediuntur definitionem, quia non pertinent ad constitutum. Ita opposita sententia.

Respondet: Sensus Philosophi esse satis perspicuum, scilicet rationem albi nunquam de corpore prædicari tanquam rationem, seu tanquam quid